

Aktualizace standardů CPT ohledně zadržování ze strany policie

*Výňatek z dvanácté obecné zprávy CPT,
publikované v roce 2002*

33. Právo policie zatknout, dočasně zadržovat a vyslýchat osoby podezřelé z trestného činu, i další kategorie osob, je nezbytné pro zajištění řádného chodu společnosti. Tyto pravomoci však sebou nesou riziko zastrašování a fyzického násilí. Podstata činnosti CPT tkví v hledání způsobu, jak toto riziko snížit na absolutní minimum, aniž by byl ohrožen řádný výkon úkolů policie. Ačkoli CPT zaregistroval povzbudivý vývoj v oblasti zadržování ze strany policie v řadě zemí, jeho zjištění stále příliš často poukazují na potřebu ustavičné bdělosti.

34. Pokud má být **výslech podezřelých** uspokojivě vykonáván v praxi, měl by ho provádět specialista, který podstoupil specifickou přípravu. Na prvním místě musí být naprosto precizně stanoven cíl výslechu: takovým cílem by mělo být získání přesných a spolehlivých informací, aby mohla být odhalena pravda o vyšetřovaných záležitostech a nikoli získání přiznání od někoho, u něž vyšetřující policisté předem předpokládají, že je vinen. Vedle zajištění dostatečné odborné přípravy pro příslušníky orgánů vynucujících právo by tento cíl značně podpořilo vytvoření etického kodexu upravujícího náležitosti vyslychání podezřelých ze spáchání trestného činu.

35. Během let uskutečnily delegace CPT velký počet setkání se zadržovanými osobami ve více zemích, kde tyto osoby předkládaly důvěryhodná tvrzení o špatném zacházení směřujícím proti jejich fyzické integritě, nebo jiném druhu zastrašování, a o výhrůžkách ze strany policistů, kteří se od nich snažili během výslechu získat přiznání. Je evidentní, že systém trestní spravedlnosti, který klade velký důraz na získání *přiznání jako důkazu*, podněcuje vyšetřující policisty – často pod tlakem, aby dosáhli výsledků – aby používali prostředky fyzického nebo psychologického nátlaku. V rámci prevence mučení a jiných forem špatného zacházení má zásadní význam zavádění takových metod vyšetřování trestné činnosti, které sníží význam přiznání, a dalších důkazů a informací získaných při výslechu pro účely odsouzení.

36. Další významnou zárukou proti špatnému zacházení se zadržovanými osobami představuje pořizování **elektronických (tj. zvukových a/nebo obrazových) záznamů výslechu**. CPT s potěšením uvádí, že zavedení takového systému zvažuje zvyšující se počet zemí. S pomocí takového zařízení je možno zhotovit úplný a autentický záznam výslechu, což by mělo vést k ulehčení vyšetřování jakéhokoli obvinění ze špatného zacházení. To je jak v zájmu osob, s nimiž bylo špatně zacházeno policií, i policistů, kteří čelí bezdůvodnému obvinění z páchaní fyzického násilí nebo psychologického nátlaku. Elektronické zaznamenávání policejních výslechů také omezuje možnost obviněných později popřít, že dříve učinili určitá přiznání.

37. CPT při několika příležitostech ve více zemích objevil **výslechové místnosti**, které působily velmi zastrašujícím dojmem: jednalo se kupříkladu o místnosti zcela vyzdobené v černé barvě s bodovými světly mířícími na stoličku používanou pro osobu podstupující výslech. Zařízení tohoto druhu nemají v prostorách policejní stanice žádné místo.

Vedle přiměřeného osvětlení, teploty a větrání by místnosti sloužící k provádění výslechů měly umožnit všem osobám zúčastněným na výslechu možnost sezení na židlích podobného stylu a stupně komfortu. Vyslychající policista by neměl být v dominantní pozici (např. výše) vůči podezřelému, ani by od něj neměl být příliš vzdálený. Také barevné ladění místnosti by mělo být neutrální.

38. V některých zemích se CPT střetl s praxí **zavazování očí** osobám zadržovaným policií, zejména po dobu výslechu. Delegace CPT se setkaly s různými – a často vzájemně si protiřečícími – vysvětleními této praxe ze strany policistů. Na základě informací získaných během let došel CPT k jednoznačnému závěru, že v mnoha, možná i většině, případech, se osobám zavazují oči z toho důvodu, aby nebyly schopny identifikovat příslušníky policie, kteří se vůči nim dopouštějí špatného zacházení. Dokonce i v případech, kdy nedochází k žádnému fyzickému násilí, představuje zavazování očí zadržovaných osob – a zejména vyslychaných – represivní jednání, které často může dosáhnout intenzity špatného zacházení směřujícímu proti psychické integritě. CPT doporučuje výslovně zakázat zavazování očí osobám, které jsou zadržovány policií.

39. V rámci činnosti CPT nebyvá neobvyklé nalézt v prostorách policejních stanic **podezřelé předměty** jako dřevěné hole, násady od koštěte, baseballové pálky, kovové tyče, kusy tlustého elektrického kabelu, napodobeniny střelných zbraní nebo nožů. Přítomnost takových předmětů ve více případech podpořila důvěryhodnost tvrzení, že osobám zadržovaným v těchto zařízeních bylo vyhrožováno těmito předměty a/nebo jimi byly bity.

Policie obvykle přítomnost těchto předmětů vysvětluje s tím, že byly zabaveny podezřelým a slouží jako důkazy. Skutečnost, že uvedené předměty vesměs nebyly označeny štítkem a byly často nalezeny na různých místech (například za závěsy nebo skříněmi) může vzbudit pouze nedůvěru v takové vysvětlení. Aby se rozptýlily spekulace o nepatřičném jednání ze strany policistů a potencionální zdroj ohrožení policistů stejně jako zadržovaných osob byl odstraněn, měly by se předměty zabavené za účelem jejich použití jako důkazů vždy řádně označovat, evidovat a uskladňovat v místnostech určených k tomuto účelu. Všechny další předměty tohoto druhu by se měly z policejních prostor odstranit.

40. CPT od počátku svých aktivit prosazoval trojici práv osob zadržovaných policií: **právo na přístup k právnímu zástupci, lékaři a právo informovat o zadržování příbuzného nebo jinou třetí stranu podle svého výběru**. V mnoha státech byly na základě doporučení CPT podniknuty kroky k zavedení nebo posílení těchto práv. Konkrétně právo na přístup k právnímu zástupci během zadržování na policii je dnes obecně uznávané v zemích navštěvovaných CPT, v těch několika zemích, kde toto právo doposud neexistuje, se uvažuje o jeho zavedení.

41. Nicméně v mnoha zemích existuje značný odpor k doporučení CPT směřujícímu k zaručení práva na přístup k právnímu zástupci od počátku zadržování. V některých zemích je toto právo osobám zadržovaným policií zaručeno až po určité době strávené na policejní stanici, v dalších zemích lze toto právo uplatnit až tehdy, kdy je proti osobě formálně vzneseno obvinění.

CPT opakovaně zdůrazňuje, že podle jeho zkušeností představuje největší riziko zastrašování a fyzického násilí doba bezprostředně následující po zbavení svobody. Proto je možnost osob zadržovaných na policii mít přístup k právnímu zástupci během této doby základní

zárukou proti špatnému zacházení. Existence této možnosti má odrazující účinek na ty, kteří by měli v úmyslu špatně zacházet se zadržovanými osobami; právní zástupce je navíc vhodnou osobou k započítání právních kroků v případě, kdy ke špatnému zacházení opravdu došlo. CPT uznává, že pro ochranu legitimních zájmů policejního vyšetřování je možné výjimečně na určitou dobu zadržované osobě oddálit přístup k právnímu zástupci, kterého si vybere. To by ovšem nemělo vést k tomu, že by právo na přístup k právnímu zástupci bylo v uvedené době úplně odepřeno. V takových případech by měl být zajištěn přístup k jinému nezávislému právnímu zástupci.

Právo na přístup k právnímu zástupci musí zahrnovat právo hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby. Zadržovaná osoba by v zásadě měla mít také právo na přítomnost právního zástupce během jakéhokoli výslechu vedeného policisty. To by samozřejmě nemělo policii bránit v naléhavých případech vyslechnout zadržovanou osobu i bez přítomnosti právního zástupce (ten nemusí být okamžitě dostupný), ani nahradit právního zástupce, který narušuje řádný průběh výslechu.

CPT rovněž zdůrazňuje, že právo na přístup k právnímu zástupci by neměly mít jen osoby podezřelé z páchaní trestné činnosti, ale také každý, kdo má zákonnou povinnost navštívit – a zůstat v – zařízení policie, např. jako “svědek”.

Dále, aby právo na přístup k právnímu zástupci bylo opravdu účinné, mělo by se přijmout vhodné opatření pro osoby, které si právního zástupce nemohou dovolit zaplatit.

42. Osoby zadržované policií by měly mít formálně uznané právo na **přístup k lékaři**. Jinými slovy, lékař by měl být bezodkladně přivolán vždy, když se osoba domáhá lékařské prohlídky; policisté by se neměli pokoušet takové žádosti filtrovat. Vedle toho by právo na přístup k lékaři v sobě mělo zahrnovat právo zadržované osoby na vyšetření lékařem podle svého výběru v případě svého přání (vedle vyšetření lékařem přivolaného policií).

Všechna lékařská vyšetření osob zadržovaných policií by měla být prováděna mimo doslech příslušníků policie, a pokud lékař v konkrétním případě nevyjádří opačnou žádost, i mimo jejich dohled.

Rovněž je důležité, aby osoby, které jsou policií propuštěny, aniž by byly předvedeny před soudce, měly právo požádat o lékařské vyšetření/potvrzení od uznaného soudního lékaře.

43. Právo **osoby informovat o skutečnosti jejího zadržování policií třetí stranu** by mělo být v zásadě zaručeno hned od počátku zbavení svobody. CPT samozřejmě uznává, že výkon tohoto práva může být spojen s jistými výjimkami, aby byly chráněny legitimní zájmy policejního vyšetřování. Tyto výjimky by ovšem měly být jednoznačně definovány a přísně časově omezeny, a uchýlení se k jejich využití by mělo být spojeno s přiměřenými zárukami (např. každý odklad informování o zadržování bude písemně zaznamenán včetně odůvodnění tohoto odkladu, odklad musí být schválen výše postaveným policistou, který není spojený s případem nebo státním zástupcem)

44. Práva osob zbavených svobody by neměla velký význam, kdyby osoby, kterých se to týká, nevěděly o jejich existenci. Proto je naprosto nezbytné, aby osoby zadržované policií byly bezodkladně **výslovně informovány o svých právech** v jazyce, jemuž rozumí. To by mělo být zabezpečeno tím způsobem, že osobám zadržovaným policií bude od počátku jejich pobytu na policejní stanici systematicky předkládán formulář, kde budou tato práva jednoznačně vymezená.

45. CPT ve více případech zdůraznil **roli soudů a státních zastupitelství** v boji proti špatnému zacházení ze strany policie.

Kupříkladu všechny osoby zadržované policií, u nichž byl podán návrh na vzetí do vazby, by měly být osobně předvedeny před soudce, který o jejich věci musí rozhodovat; existují stále ještě některé země navštívené CPT, kde k tomuto nedochází. Předvedení osoby před soudce poskytuje podezřelému vhodnou příležitost k podání stížnosti. Navíc i v případě, kdy nebyla stížnost výslovně podána, může soudce učinit patřičné kroky v případě, že nalezne jiné známky špatného zacházení (např. viditelná poranění, celkový vzhled nebo chování osoby).

Soudce musí samozřejmě učinit potřebné kroky v případě, kdy existují známky špatného zacházení ze strany policie. V tomto ohledu je zapotřebí, aby soudce vždy písemně zaznamenal tvrzení podezřelého, který je před něj předveden v závěrečné fázi zadržování na policii, o špatném zacházení, a okamžitě nařídil soudní lékařskou prohlídku a zahájil nezbytné kroky k zajištění řádného šetření těchto tvrzení. Takový přístup by měl být uplatňován bez ohledu na to, zda-li má osoba viditelné vnější zranění. Soudce by měl navíc požádat o prohlídku soudním lékařem i bez výslovného tvrzení o špatném zacházení, kdykoli existují důvody domnívat se, že by před něj předvedená osoba mohla být obětí špatného zacházení.

Důkladné vyšetření všech stížností na špatné zacházení ze strany příslušníků policie soudními a dalšími příslušnými orgány a uložení náležitého trestu v odůvodněných případech působí silně odstrašujícím účinkem. Když naproti tomu tyto orgány nezahájí účinný postup při šetření jim postoupených stížností, příslušníci orgánů vynucujících právo, kteří jsou náchylní ke špatnému zacházení s osobami, které zadržují, dojdou rychle k přesvědčení, že mohou takto zacházet s osobami beztrestně.

46. Někdy je zapotřebí **vykonat dodatečný policejní výslech osob vzatých do vazby**. CPT zastává názor, že z hlediska předcházení špatnému zacházení by bylo daleko vhodnější, kdyby se výslech konal raději v příslušném vězeňském zařízení než v prostorách policejní stanice. Přemístění osob ve výkonu vazby na policejní stanici za účelem dalšího výslechu by mělo být vyžadováno a povolováno jen v absolutně nezbytných případech. Zásadní je, že i v těch výjimečných případech, kdy osoba ve výkonu vazby bude opět zadržována policií, by měla požívat všech třech práv, o nichž je pojednáno v odstavcích 40-43.

47. Zadržování na policii má (nebo by alespoň mělo mít) relativně krátké trvání. Navzdory tomu musí **podmínky zadržování v policejních celách** splňovat určité *základní požadavky*.

Všechny policejní cely by měly být čisté a přiměřeně veliké¹ s ohledem na počet osob, který se do nich obvykle umísťuje a měly by mít dostatečné osvětlení (tj. aby při něm bylo možno číst, s výjimkou doby vyhrazené pro spánek); do cel by mělo nejlépe proudit denní světlo. Cely by dále měly být vybaveny zařízením pro odpočinek (např. židlí připevněnou k podlaze nebo lavičkou) a osobám, které jsou nuceny v nich zůstat přes noc, by měly být poskytnuty čisté matrace a pokrývky. Zadržovaným osobám by mělo být dovoleno vykonat svoje fyziologické potřeby v čistých a slušných podmínkách, a měly by mít odpovídající přístup k umývárnam. Jídlo by jim mělo být dáváno ve vhodných denních dobách včetně nejméně jednoho úplného jídla (tj. něčeho více vydatného než je obložený chléb) denně. Osobám zadržovaným na policejní stanici po dobu 24 nebo více hodin by měl být podle možností nabídnut každý den pohyb na čerstvém vzduchu.

Řada policejních zařízení navštívených delegacemi CPT nesplňuje tyto minimální standardy. To je obzvláště škodlivé pro ty osoby, které jsou následně předvedeny před soudní orgán; až příliš často jsou tyto osoby předvedeny před soudce po jednom či dvou dnech strávených v nevyhovujících a špinavých celách bez řádného odpočinku, stravy a možnosti se umýt.

¹ Co se týče velikosti policejních cel, viz také odstavec 43 druhé obecné zprávy (CPT/Inf (92) 3).

48. Řádná péče, kterou je policie povinna zabezpečit osobám, jež zadržuje, zahrnuje také odpovědnost za jejich *bezpečnost a fyzickou integritu*. Z toho vyplývá, že řádné monitorování prostorů určených k zadržování osob tvoří neoddelitelnou součást povinné péče ze strany policie. Je nutno přijmout náležité kroky, aby osoby zadržované policií měly vždy možnost snadného kontaktu s personálem vykonávajícím nad nimi dozor.

Při mnoha příležitostech delegace CPT zjistily, že policejní cely se nacházely daleko od kanceláří a oddělení, kde se obvykle nacházejí příslušníci policie, a zároveň postrádaly jakákoliv zařízení (např. zařízení pro přivolání pomoci), která by zadržovaným osobám umožňovala přivolat policistu. Za takových okolností existuje značné riziko, že dojde k různým incidentům (násilí mezi zadržovanými osobami; pokusy o sebevraždu; požáry atd.), na něž nebude včas zareagováno.

49. CPT vyjádřil také pochybnosti ohledně praxe zpozorované v některých zemích, kde každý operativní útvar (pro narkotika, organizovaný zločin, protiteroristický) v rámci policie disponuje svým vlastním zařízením pro zadržování osob, v němž vykonávají dozor příslušníci daného útvaru. Výbor zastává názor, že od takového přístupu by mělo být upuštěno ve prospěch *ústředního zařízení pro zadržování osob*, v němž by měl působit zvláštní sbor policistů, kteří prošli odbornou přípravou pro zabezpečování této funkce dozoru. To by téměř jistě blahodárně přispělo k zlepšení situace z hlediska předcházení špatnému zacházení. Vedle toho by uvolnění jednotlivých operativních útvarů z povinnosti dozoru mohlo být výhodné pro jejich řízení a logistiku.

50. K předcházení špatnému zacházení s osobami zadržovanými policií a také k zajištění uspokojivých podmínek v místech zadržování by konečně měly významně přispět **inspekční návštěvy policejních zařízení nezávislým orgánem**. Aby byla činnost takového orgánu zcela efektivní, měly by jeho návštěvy být pravidelné a neohlášené, a tento orgán by měl mít oprávnění hovořit se zadržovanými osobami v soukromí. Dále by měl přezkoumávat všechny otázky související se zacházením se zadržovanými osobami: vedení záznamů o zadržování, poskytování informací zadržovaným osobám o jejich právech a skutečný výkon těchto práv (obzvláště třech práv uvedených v odstavcích 40-43); dodržování pravidel upravujících provádění výslechů podezřelých z trestného činu; a materiální podmínky zadržování.

Zjištění výše uvedeného orgánu by měla být postoupena nejen policii, ale i jinému na policii nezávislému orgánu.